

має змогу проаналізувати необхідність оптимізації непродуктивних витрат та продуктивних затрат на оплату праці, що вплине на розмір собівартості продукції залежно від прийнятих управлінських рішень.

Використання запропонованого підходу щодо включення продуктивних затрат до складу собівартості продукції (робіт, послуг) сприяє підвищенню економічної ефективності процесу виробництва та зниженню ресурсомісткості продукції, підвищенню рівня продуктивності праці, зростанню обсягів валової продукції підприємства.

Список літератури

1. Саух І.В. Історія економічних вчень: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / І.В.Саух. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2009. – 260 с.

Рукопис подано до редакції 21.03.13

УДК 658.338.45

О.Г. РЯБИКІНА, асистентка, К.Г. РЯБИКІНА, аспірантка,
Криворізький національний університет

УЗАГАЛЬНЕННЯ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ТА РОЗВИТКОМ ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ БАЗИ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто питання конструктивного узагальнення понять «техніко-технологічна база», «формування техніко-технологічної бази» та «розвиток техніко-технологічної бази», що враховують внутрішню неоднорідність її елементів та поглиблюють наявні підходи в аспекті системної єдності технічної та технологічної складових і дають змогу оцінювати рівень управління техніко-технологічною базою крізь призму її збалансованості, забезпечення якої генерує зростання економічної, екологічної та соціальної ефективності.

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Формування конкурентоспроможності промислового комплексу інноваційного типу є базовим у процесі ринкових перетворень в Україні. Вирішення цього завдання потребує розробки системи заходів щодо кардинального підвищення техніко-технологічного рівня діючих виробництв, запровадження нових технологій та обладнання з високими техніко-економічними показниками.

Для забезпечення конкурентних позицій на внутрішньому та зовнішньому ринках вітчизняним промисловим підприємствам необхідно знаходити нові підходи до формування та розвитку їх техніко-технологічної бази (ТТБ), удосконалювати методи управління нею з метою підвищення ефективності функціонування підприємства з урахуванням високого рівня конкуренції та мінливого ринкового попиту на продукцію.

Особливо актуальним є вирішення цих питань для підприємств гірничо-збагачувального комплексу України та Криворізького залізорудного басейну, оскільки економічний, соціальний та екологічний стан не тільки в даному регіоні, а й у межах всієї України залежить від обсягів виробництва конкурентоспроможної залізорудної сировини та результативності роботи цих підприємств, які є орієнтованими на експорт.

Аналіз досліджень та публікацій. За радянських часів проблеми формування та розвитку ТТБ підприємства досліджувалися Р. Акбердіним, В. Александровим, Д. Барановим, О. Гапоненком, Л. Кантором, Ю. Куренковим, Д. Львовим, В. Новожиловим, Д. Палтеровичем, С. Покропивним, Є. Сапіро, В. Спіріним, А. Фуксом, С. Хейнманом, С. Ямпольським та ін. На сьогодні проблеми управління технічним базисом виробництва розглядаються переважно в аспекті інноваційного розвитку підприємств та технологічних змін. Варто відзначити наукові дослідження О. Амоші, Ю. Бажала, І. Булеєва, О. Галушко, В. Геєця, Н. Гончарової, І. Гонтаревої, В. Захарченка, С. Іляшенка, Є. Крикавського, О. Лапко, О. Мороза, О. Орлова, Й. Петровича, О. Редькіна, М. Римара, І. Репіної, А. Савчука, І. Скворцова, Ю. Стадницького, В. Соловійова, І. Тивончука, Л. Федулової, П. Харіва, А. Яковлєва та ін.

Дослідженням технічного базису, технологій виробництва та інноваційного розвитку в аспекті функціонування підприємств гірничо-металургійного комплексу присвячено роботи В. Буханця, Л. Варави, М. Горлова, В. Ковальчука, С. Максимова, В. Нусінова, А. Турило.

Постановка завдання. Незважаючи на велику кількість наукових праць, проблему управління ТТБ підприємства вирішено недостатньо комплексно з точки зору наукового узагальнення та систематизації поглядів на її формування та ефективне використання. Сучасні підходи до управління ТТБ підприємства мають здебільшого фрагментарний характер у контексті інноваційного розвитку, ефективності використання виробничого потенціалу та його складових і не враховують галузеві особливості ТТБ підприємств. Враховуючи вищезазначене, обрана тема дослідження, його мета та завдання, які полягають у конструктивному узагальненні понятійно-категоріального апарату ТТБ підприємства, удосконаленні теоретико-методичних засад її формування та розвитку.

Викладення матеріалу та результати. Поняття техніко-технологічної бази підприємства з'явилося в економічній літературі у другій половині ХХ сторіччя. Частка досліджень техніко-технологічної бази у сучасних наукових спрямуваннях складає лише близько 5%, що свідчить про недостатню увагу науковців до її вивчення. Натомість, на перший план в останні роки в наукових публікаціях вийшли терміни «інновація», «технологічна інновація», «технологія», «інноваційна активність», «інноваційна діяльність», «інноваційний потенціал» та ін. Інші групи науковців зосереджують свою увагу на дослідженні технічного або організаційно-технічного розвитку. Варто зауважити, що всі виділені групи досліджень прямо чи опосередковано торкаються проблем формування та розвитку ТТБ підприємства, але стратегії інноваційного розвитку розглядаються відірвано від технічного базису, що дозволяє зробити висновок про їх фрагментарний характер.

Дослідження сутності, ефективності використання та відтворення основних засобів також не сприяють комплексному уявленню про ТТБ підприємства.

Узагальнення наукової літератури свідчить, що на сьогодні серед вітчизняних дослідників і практиків відсутній консенсус стосовно поняття «техніко-технологічна база підприємства», для трактування єдності елементів якої використовують такі визначення, як «комплекс», «угрупкування», «сукупність», а перерахування окремих складових у її трактуванні перевантажує змістовне наповнення цього поняття

У сучасній економічній літературі ТТБ підприємства розглядається як сукупність найбільш активних елементів виробництва, що визначає технологічний спосіб одержання продукції (виконання робіт, надання послуг), який здійснюється за допомогою машинної техніки, різноманітних транспортних, передавальних, діагностичних та інформаційних засобів, організованих у технологічні системи виробничих підрозділів і підприємства в цілому [3].

Трактування ТТБ підприємства як сукупності елементів зумовлює необхідність їх систематизації та визначення ключових ознак. До них відносили лише основні виробничі фонди і потужності; вважали, що ТТБ повинна включати в себе рівень технології, наявну систему комунікацій, техніку, організацію та систему отримання, переробки й переміщення інформації; до складу ТТБ включали виробничі фонди, ресурси управління й організації виробництва, науково-технічну інформацію [1,2].

Неоднозначність підходів до сукупності елементів ТТБ промислових підприємств призводить до необхідності виокремлення найбільш вагомих груп. На нашу думку, ключовими елементами ТТБ підприємства є технічні та технологічні, між якими існує тісний взаємозв'язок. До складу технічної компоненти бази входять лише ті види знарядь і засобів праці, які беруть безпосередню участь у реалізації виробничих технологій: виробничі машини та устаткування, транспортно-переміщувальні машини й засоби, енергетична база, інформаційні засоби.

Технологічну компоненту складає сукупність способів і прийомів переробки ресурсів та одержання готової продукції, а також операції з видобутку, обробки, переміщення, складування, контролю та інших складових частин виробничого процесу. Це дає можливість, по-перше, виокремлювати особливі сукупні характеристики, що впливають з об'єктивно необхідного техніко-технологічного розвитку виробництва; по-друге, виявляти взаємозв'язки, пріоритети, чинники, способи оновлення та підвищення ефективності системного функціонування технологічних процесів і відповідної їм виробничої техніки.

Використання системного підходу дозволило авторові визначити техніко-технологічну базу промислового підприємства як складну, організовану, відкриту, динамічну систему, що формується з множини техніко-технологічних елементів, що перебувають у взаємозв'язку та взаємодії й виконують різні функції в процесі виготовлення продукції необхідної кількості та якості в терміни, визначені ринком.

Оскільки особливістю ТТБ промислових підприємств є те, що всі її елементи функціонують одночасно і в сукупності, це визначає подальшу логіку її дослідження як системи. Вищезазначене зумовлює необхідність оцінювання ТТБ підприємства не лише крізь призму функціонування складових елементів, а передбачає аналіз взаємозв'язків між окремими елементами та діагностику впливу на результати функціонування виробничої системи загалом.

За результатами аналізу автором визначено місце ТТБ як відкритої системи у виробничому потенціалі підприємства та зв'язки її з іншими підсистемами (рис. 1).

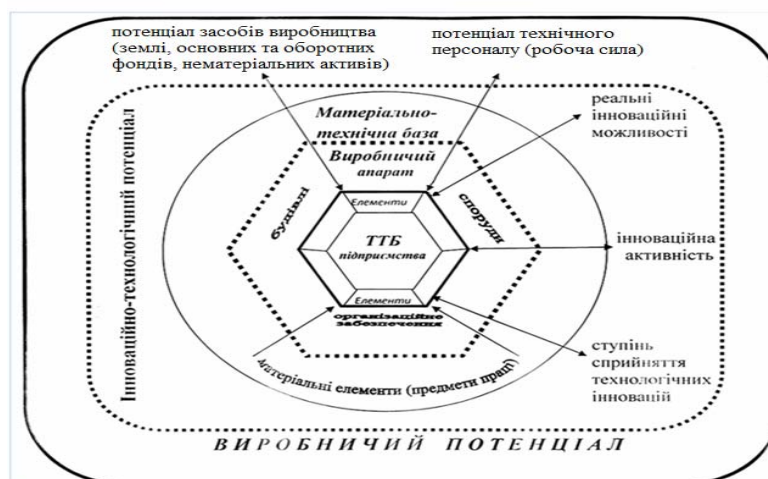

Рис. 1. Місце та зв'язки ТТБ з іншими системами підприємства

У представленій структурі найбільш активним елементом виробництва виступає ТТБ – сукупність машин, обладнання, приладів, різноманітних транспортних, передавальних, діагностичних, інформаційних засобів, організованих у технологічні системи виробничого процесу. ТТБ є органічною частиною виробничого апарату, до складу якого, як зазначалося вище, відносяться також будівлі, споруди та організаційне забезпечення процесу виробництва.

Загальновідомо, що процес виробництва матеріальних благ визначається використанням сукупності матеріальних елементів (предметів праці), обладнання, устаткування, різних технічних пристроїв і технологічних рішень. З урахуванням цього комплексне поєднання названих складових являє собою матеріально-технічну базу виробництва. Існує думка, згідно якої поняття матеріально-технічної бази як певного обсягу та якісних характеристик ресурсів, залучених у виробництво, відповідає поняттю «виробничий потенціал» [5]. Проте поняття «виробничий потенціал» є більш широким поняттям, що включає раціональне використання всіх видів ресурсів для задоволення потреб споживачів, у тому числі трудових, природних, інвестиційних, науково-технічних, а головною характеристикою виробничого потенціалу є можливість забезпечення якісних та кількісних характеристик розвитку виробництва. Таким чином, виробничий потенціал є більш ємним поняттям і включає матеріально-технічну базу виробництва як невід'ємну складову.

У свою чергу, однією із складових виробничого потенціалу є інноваційно-технологічний потенціал. Тільки за умови ефективного використання інноваційно-технологічного потенціалу уможливується перехід від прихованої можливості до явної реальності, тобто від одного технологічного стану до іншого (а саме, від традиційного до нового). Інакше кажучи, інноваційно-технологічний потенціал певною мірою характеризує здатність системи до змін, покращання, розвитку завдяки упровадженню технологічних інновацій. Велике значення для дослідження інноваційно-технологічного потенціалу підприємства мають техніко-технологічні характеристики виробничого устаткування, його здатність до переналадження, перепланування операцій та ін.

Взаємозв'язок техніко-технологічної бази підприємства з окремими елементами вищезазначених систем наочно зображено на рис. 1.

Управління формуванням та розвитком ТТБ підприємства передбачає чітке розуміння сутності цих процесів. Узагальнення літературних джерел та наукових публікацій з цієї проблематики дозволило зробити висновок про відсутність єдиного підходу у вирішенні цих питань. Під поняттям «розвиток» розуміють процес закономірної зміни, переходу із одного стану в інший, більш досконалий, перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного, від нижчого до вищого [4]. У такому контексті розглядають і поняття «технічний розвиток», вважаючи, що технічний розвиток відображає процес формування та вдосконалення техніко-технологічної бази підприємства та має бути постійно зорієнтованим на кінцеві результати його виробничо-господарської, комерційної та іншої діяльності.

У зарубіжній та сучасній вітчизняній літературі для відображення взагалі розвитку, оновлення широко використовується поняття «інноваційний процес» («нововведення») як сукупність прогресивних, якісно нових змін, що постійно виникають. У той же час як для визначення споріднених понять «інноваційний процес», «нововведення», так і поряд з ними (самостійно) використовується термін «інновація». Оновлення техніко-технологічної бази підприємства здійснюється у ході реалізації технологічних інновацій (нововведень). Однак, варто зауважити, що поняття «технічний розвиток» є більш широким, ніж «оновлення», оскільки охоплює різноманітні форми, які мають відображати відповідні стадії процесу розвитку виробничого потенціалу і забезпечувати просте та розширене відтворення засобів праці.

Узагальнення літературних джерел дозволило зробити висновок, що складовими технічного розвитку є заходи, які, з одного боку, спрямовані на підтримання техніко-технологічної бази на попередній технічній основі, а, з іншого,- спрямовані на її розвиток через удосконалення і нарощування. Ми принципово не погоджуємося з таким твердженням, оскільки це суперечить змістовному наповненню поняття «розвиток», який в контексті технічних складових завжди повинен бути сполучений із постійним удосконаленням елементів техніко-технологічної бази, тобто оновленням. Замість морально застарілих і фізично зношених засобів праці у виробничий процес повинні вводитися якісно нові засоби праці.

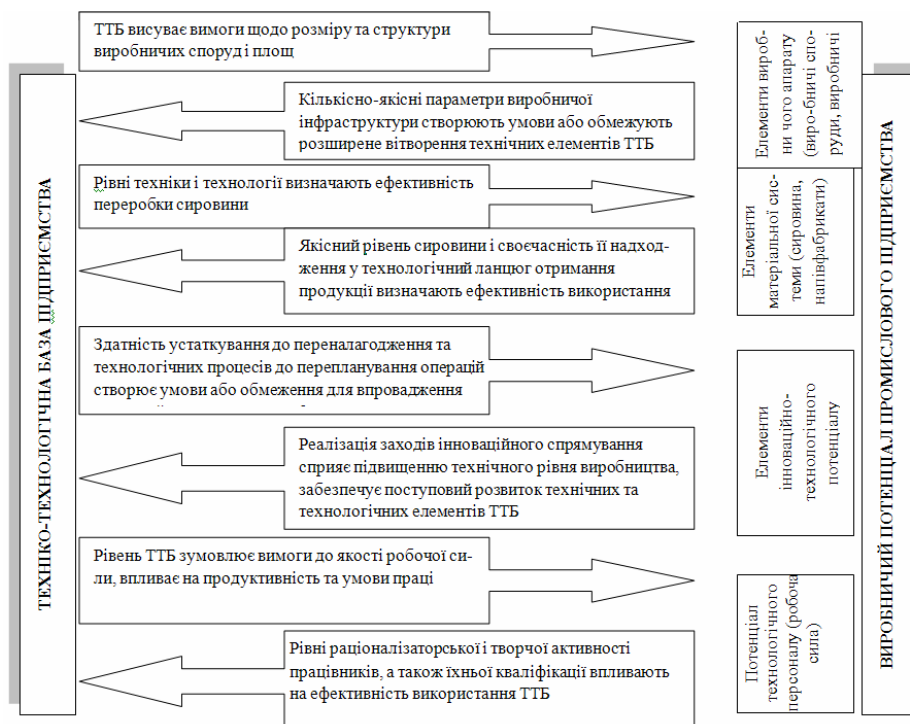

Рис. 2. Трактуювання взаємозв'язків ТТБ з окремими елементами матеріально-технічних систем та виробничим потенціалом промислового підприємства

З авторських позицій, підтримання техніко-технологічної бази шляхом капітального ремонту, заміни спрацьованого обладнання новим такого самого технічного рівня та розширення на попередній технічній основі збігається із процесом відновлення, а безпосередній розвиток че-

рез удосконалення й нарощування виробництва на новому технічному рівні шляхом модернізації, технічного переозброєння, реконструкції, розширення і нового будівництва на новій технічній основі здійснюється в ході оновлення техніко-технологічної бази. Отже, безпосередньо техніко-технологічна база промислових підприємств розвивається через її оновлення [6].

Отже, на підставі зазначеного нами пропонується чітко розмежовувати поняття «формування ТТБ підприємства» та «розвиток ТТБ підприємства». В авторському трактуванні, формування ТТБ підприємства - систематичний, організований процес, спрямований на забезпечення збалансованої послідовності переходу елементів ТТБ від наявного стану до бажаного шляхом відновлення та оновлення. Отже, формування ТТБ підприємства може відбуватися двома шляхами: традиційним (відновлення), інноваційним (оновлення). Останньому напряму відповідає поняття «розвиток ТТБ». Це процес комплексного вдосконалення елементів техніко-технологічної бази на інноваційній основі, збалансованість розвитку якого визначає рівень економічної, екологічної та соціальної ефективності виробництва. Запропонований підхід є більш адекватним до реальних процесів відновлення та оновлення елементів ТТБ, розмежовує сутність цих понять у процесах її формування та розвитку (рис. 3).

ТТБ промислового підприємства є складною, організованою, відкритою, динамічною системою. Відповідно, їй притаманні ознаки, властиві будь-якій системі, тобто цілісність, емерджентність і ділимість, що передбачає наявність зворотних матеріальних та інформаційних зв'язків між окремими її елементами.

Рис. 3. Тлумачення понять «формування ТТБ підприємства» та «розвиток ТТБ підприємства»

Висновки та напрямок подальшого дослідження. Результати проведених досліджень теоретико-методичних засад формування та розвитку техніко-технологічної бази підприємства дозволили дійти до висновків, що серед вітчизняних науковців і практиків відсутній консенсус стосовно понятійного апарату техніко-технологічної бази підприємства; розробка проблеми формування та розвитку ТТБ підприємства має здебільшого фрагментарний характер; процес формування ТТБ ототожнюється з технічним розвитком; відсутній комплексний, системний підхід до дослідження ефективності формування та розвитку ТТБ підприємства.

Зростання ефективності виробничо-господарської діяльності бізнес-одиниць можна досягти за рахунок їх збалансованого розвитку та оптимального співвідношення складових ТТБ. Забезпечення цих умов продукує можливості отримання не лише економічної, а й екологічної та соціальної ефективності. Вищезазначене доводить доцільність оцінювання рівня управління формуванням та розвитком ТТБ підприємства крізь призму узагальнюючих показників, що вимагає удосконалення методичного інструментарію у цьому напрямі з урахуванням галузевих особливостей діяльності суб'єктів господарювання.

Список літератури

1. Авдеенко В.Н. Производственный потенциал промышленного предприятия/ В.Н. Авдеенко, В.А. Котлов. – М. : Экономика, 1989. – 240 с.
2. Архипов В.М. Проектирование производственного потенциала объединений (теоретические аспекты) / В.М. Архипов. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1984. – 136 с.
3. Економіка підприємств: підручник / Г.О. Швиданенко, О.Г. Мендрул, Н.П. Гончарова та ін., за заг. ред. Г.О. Швиданенко – К.: КНЕУ, 2009. – 756 с.
4. Краткий экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Институт новой экономики. – 2002. – 1088 с.
5. Основы отраслевых технологий и организации производства : учебник] / Ю. М. Аносов, Л. Л. Бекренев, В. Д. Дурнев, Г. Н. Зайцев и др.; под ред. В. К. Федюкина. – СПб. : Политехника, 2002. – 312 с.
6. Рябікіна О.Г. Визначення сутності, складу та тенденцій розвитку техніко-технологічної бази гірничо-збагачувальних підприємств / О.Г. Рябікіна // Вісник Криворізького технічного університету. - Кривий Ріг : КТУ. - 2005. - С.237-240.

Рукопис подано до редакції

УДК 004:657.633

М.М. БЕНЬКО, д-р економ. наук, проф.

Київський національний торговельно-економічний університет

ЗМІСТОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ФІНАНСОВОГО АУДИТУ

У статті визначено зміст інформаційної технології внутрішнього фінансового аудиту, її складові та характерні ознаки, місце інформаційної технології внутрішнього фінансового аудиту в інформаційній технології управління. Окреслено вимоги до методики фінансового аудиту в середовищі інформаційних технологій та центрів інформаційних технологій фінансового аудиту, цілі їх експлуатації.

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Для сучасного стану розвитку національної економіки є характерним підвищення оперативності реагування її суб'єктів на зміни зовнішніх та внутрішніх факторів впливу, а також широким застосуванням інформаційних технологій в управлінні. Кризові явища виступили певним каталізатором перебудови національної економіки, який сприяв виявленню низки внутрішніх проблем в управлінні, до яких разом із неефективним використанням ресурсів належить перед усім брак довіри до облікової інформації, необхідної для прийняття рішень, яка, за відсутності дієвого контролю, може бути суттєво перевернена. За таких умов важливим є налагодження системного підходу в управлінні і ефективне здійснення внутрішньогосподарського контролю та аудиту. Виконання цих завдань потребує не лише автоматизації бізнес-процесів, використання комп'ютерних інформаційних облікових систем для їх контролю, а й автоматизації контрольних процедур та широкого застосування інформаційних технологій у внутрішньогосподарському контролі та внутрішньому фінансовому аудиті. Доступність інформаційних технологій, їх можливості, об'єктивно призвели до широкого їх застосування в аудиті, в т.ч. фінансовому. Фінансовий аудит, на відміну бухгалтерського обліку, є менш стандартизованою системою, а отже виникають дискусії щодо ефективності застосування інформаційних технологій у фінансовому аудиті. Особливо у процедурно-процесуальному аспекті. Теоретико-методологічним положенням здійснення фінансового аудиту у середовищі інформаційних технологій приділяється мало уваги. У зв'язку з цим, розробка таких положень у даному контексті є надзвичайно актуальною.

Аналіз досліджень і публікацій. Процес вироблення нових наукових знань у царині розвитку інформаційних технологій, їх застосування в управлінні, обліку, контролі, аналізі, аудиті; удосконалення контролю, аналізу, аудиту, зокрема фінансового аудиту, знайшов своє відображення у працях Бардаша С.В. [6], Бенька М.М. [1], Брадула О.М. [2], Мельниченко С.В. [7], Мниха Є.В. [4, 6], Івахненкова С.В. [5] та інших вчених.

Разом з цим відсутність комплексних досліджень застосування інформаційних технологій у фінансовому аудиті вимагає розробки теоретико-методологічних та практичних положень по-